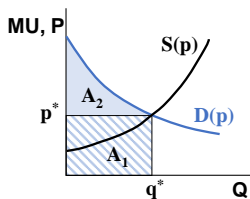

Přednáška 4: Nabídka, poptávka a vládní politiky

JEB003 Ekonomie I

Efektivita trhu: přebytky aktérů

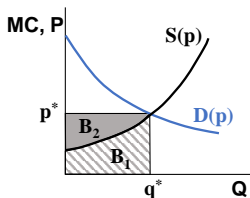
Tržní rovnováha je efektivní, pokud vyrovnává mezní užitek (MU) statku s jeho mezními náklady (MC).

Mezní užitek: přírůstek uspokojení z dodatečné jednotky statku. $D(p)$ spotřebitele ukazuje MU:

- zaplatí A_1 , ale ochoten zaplatit $A_1 + A_2$
- získá navíc A_2

Přebytek spotřebitele: rozdíl mezi částkou, kterou by spotřebitel byl ochoten zaplatit a částkou, kterou skutečně platí (tržní cena).

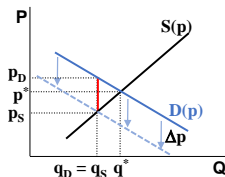
Mezní náklady: náklady na výrobu dodatečné jednotky výstupu. $S(p)$ výrobce ukazuje MC:

- prodá za $B_1 + B_2$, ale ochoten prodat za B_1
- získá navíc B_2

Přebytek výrobce: rozdíl mezi tržní cenou a výrobcovými mezními náklady.

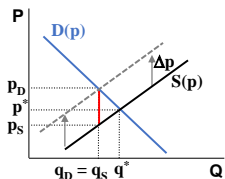
Daň na výrobce a spotřebitele

Daň uvalena na výrobce a spotřebitele má stejný efekt.

Zdanění kupujících:

rovnováha trhu na $[p^*, q^*]$
zavedení daně posune poptávku dole o Δp
rovnovážné množství q^* klesne na $q_S = q_D$
prodávající obdrží cenu p_S
kupující platí cenu p_D včetně daně Δp
daňové břemeno nese kupující i prodávající

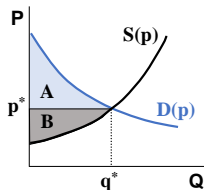
Zdanění prodávajících:

rovnováha trhu na $[p^*, q^*]$
zavedení daně posune nabídku nahoru o Δp
rovnovážné množství q^* klesne na $q_S = q_D$
prodávající obdrží cenu p_S
kupující platí cenu p_D včetně daně Δp
daňové břemeno nese kupující i prodávající

Příklad: sociální pojištění, různé elasticity (trh léků, trh ryb)

Efektivita trhu: ztráta mrtvé váhy

Umrtvená ztráta je ztráta spotřebitelského přebytku a přebytku výrobce vznikající kvůli daním a dalším distorzím.

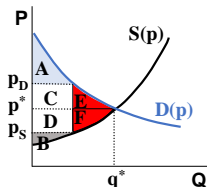

Efektivní situace:

A je přebytek spotřebitele

B je přebytek výrobce

$A + B$ je efektivní přebytek trhu

Distorze zdanění:

p_D je cena, kterou platí kupující

p_S je cena, kterou tržít prodávající

$p_D - p_S$ je daň

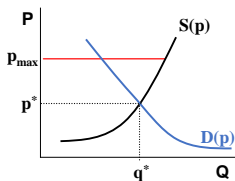
Přebytek spotřebitele se s daní sníží o $C + E$

Přebytek výrobce se s daní sníží o $D + F$

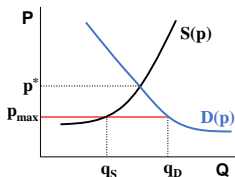
Příjem z daně je $C + D$ a $E + F$ je umrtvená ztráta

Cenový strop

Cenový strop je nejvyšší povolená cena, za kterou se může zboží prodávat.

Cenový strop, který nesvazuje trh:
 $p_{\max} > p^* \Rightarrow$ trh funguje na $[p^*, q^*]$

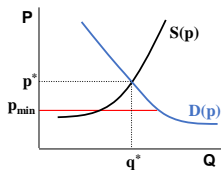

Cenový strop, který svazuje trh:
 $p_{\max} < p^* \Rightarrow q_D > q_S$ a při $p_{\max}$ nedostatek
zboží $q_D - q_S$

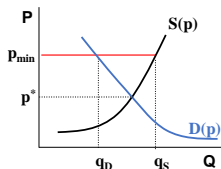
Příklad: regulace ceny benzínu, regulace nájemného

Minimální cena

Minimální cena je nejnižší povolená cena, za kterou se může zboží prodávat.

Minimální cena, která nesvazuje trh:
 $p_{\min} < p^* \Rightarrow$ trh funguje na $[p^*, q^*]$

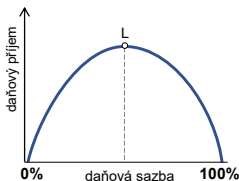

Minimální cena, která svazuje trh:
 $p_{\min} > p^* \Rightarrow q_s > q_D$ a při $p_{\min}$ přebytek
zboží $q_s - q_D$

Příklad: minimální mzda

Lafferova křivka

Lafferova křivka ukazuje teoretický vztah mezi zdaněním a vládními příjmy.

Od určitého bodu (L) na křivce, vládní příjmy klesají se zvyšujícími se daňovými sazbami.

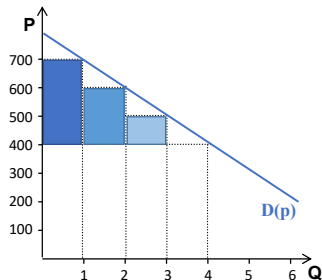
Pro jednu výši daňových příjmů můžeme najít dvojí výši daňových sazeb.

Příklady

Příklad 1: přebytek (poptávka)

Případ	Cena	Poptávané množství
A	700	1
B	600	2
C	500	3
D	400	4
E	300	5
F	200	6
...	...	...

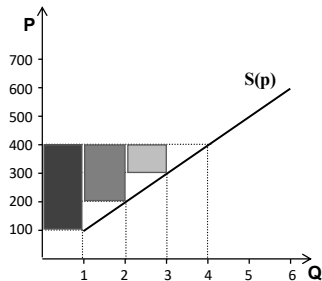
Vyrábím 4 auta/týden za cenu 400, jaký je spotřebitelský přebytek?

- 1. spotřebitel: $700 - 400 = 300$
- 2. spotřebitel: $600 - 400 = 200$
- 3. spotřebitel: $500 - 400 = 100$
- 4. spotřebitel: $400 - 400 = 0$

Spotřebitelský přebytek je $300 + 200 + 100 + 0 = 600$.

Příklad 1: přebytek (nabídka)

Případ	Cena	Nabízené množství
A	100	1
B	200	2
C	300	3
D	400	4
E	500	5
F	600	6
...	...	...

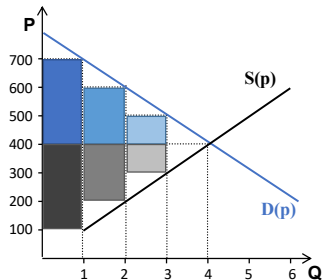
Prodávám 4 auta/týden za cenu 400, jaký je přebytek výrobce?

- 1. auto: $400 - 100 = 300$
- 2. auto: $300 - 100 = 200$
- 3. auto: $200 - 100 = 100$
- 4. auto: $100 - 100 = 0$

Přebytek výrobce je $0 + 100 + 200 + 300 = 600$.

Příklad 1: přebytek (trh)

Rovn. cena	Rovn. množství
400	4
...	...

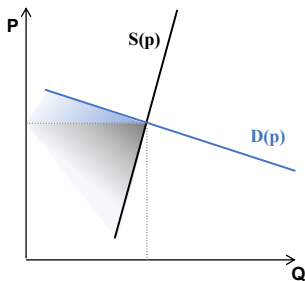

Vyrobí a prodají se 4 auta/týden za cenu 400, jaký je přebytek trhu?

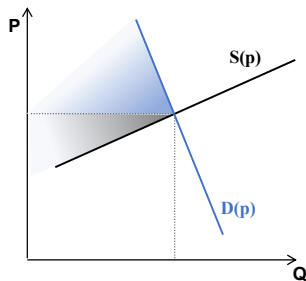
- přebytek spotřebitele je 600
- přebytek výrobce je 600

Přebytek trhu je $600 + 600 = 1200$.

Příklad 2: přebytek a elasticita

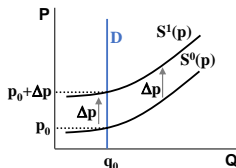

a) $PED > PES$

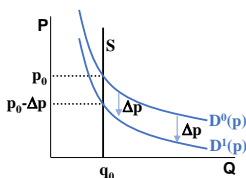
b) $PED < PES$

Příklad: nepřímá daň

Daň uložena výrobci:

- spotřebitelská poptávka je nepružná (např. léky k léčbě rakoviny),
- $p_0 + \Delta p$ je cena, kterou platí spotřebitel.

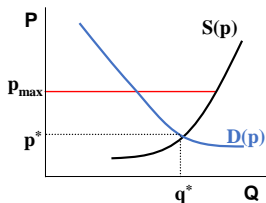

Daň uložena spotřebiteli:

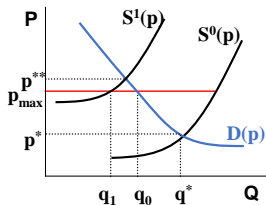
- nabídka je nepružná (např. dodatečný poplatek za ubytování vyměřený místním úřadem nebo rybí trh),
- $p_0 - \Delta p$ je cena, kterou tržít výrobce.

Daň na úkor spotřebitele nebo výrobce podle relace jejich elasticit nezávisle na tom, komu je daň uložena. Plátce pyká za svou cenovou nepružnost. Pozn.: Nejmenší ztrátu alokační efektivnosti v důsledku zdanění mají komodity s nejnižší elasticitou nabídky a poptávky (minimální změna množství). Jedná se o Ramseyovy daně, které se týkají sociálně citlivých komodit zvyšujících nerovnosti v příjmech (proto politicky sporné).

Příklad: trh s benzínem

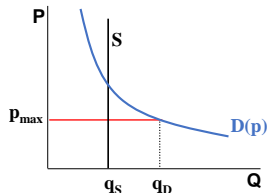

Cenový strop u benzínu, který nesvazuje:
 $p_{\max} > p^*$ neovlivní rovnovážný stav na trhu

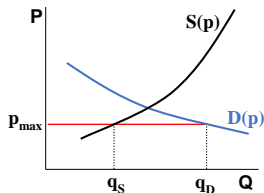

Cenový strop u benzínu, který svazuje:
Nechť vzroste cena ropy (změna ceny vstupu posune nabídku). S regulací cena nevystoupí na tržní equilibrium s p^{**} ale jenom na $p_{\max}$; výsledkem je nedostatek $q_0 - q_1$.

Příklad: regulace nájemného

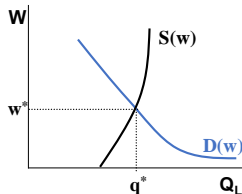

Regulace nájemného v krátkém období:
nabídka a poptávka po bytech jsou krátkodobě
relativně neelastické, cenový strop způsobuje
menší nedostatek bytů $q_D - q_S$.

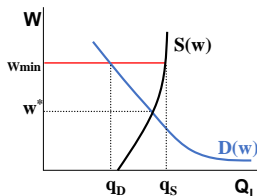

Regulace nájemného v dlouhém období:
nabídka a poptávka po bytech jsou dlouhodobě
elastičtější, cenový strop způsobí větší
nedostatek bytů $q_D - q_S$.

Příklad: minimální mzda

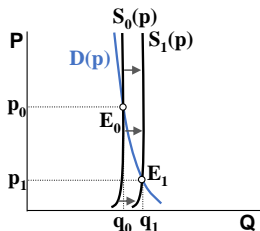
Svobodný trh práce:
mzda se přizpůsobuje tak, aby vyrovnala
nabídku a poptávku.

Trh práce s minimální mzdou, která trh svazuje:
 $w_{\min} > w^*$ má za následek přebytek nabízené
práce $q_S - q_D$. Výsledkem je nezaměstnanost.

Příklad: zemědělství (1/2)

Problém zemědělců:

Při zvýšení efektivity se tržby zemědělců sníží: $p_1 \cdot q_1 < p_0 \cdot q_0$.

Proč?

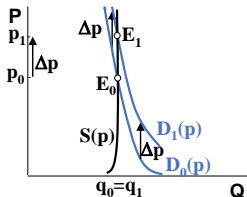
Specifikum trhu zemědělské produkce je nepružná poptávka a ještě nepružnější nabídka.

Příklad: zemědělství (2/2)

Jaká forma dotace zemědělcům je lepší? p : cena výrobce, Δp : část ceny, kterou platí stát, $p - \Delta p$: cena spotřebitele

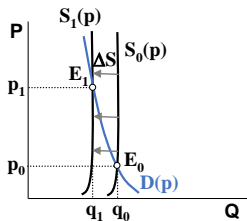
Dotace k cenám:

- tržby zemědělců se zvýší: $p_1 \cdot q_1 > p_0 \cdot q_0$
- tržby zemědělců se zvýší bez inflačních dopadů (spotřebitelská cena se nemění)
- nezmění se užitek spotřebitelů
- existují dvojí ceny (spotřebitel platí p_0 , výrobce tržá p_1)

Dotace za půdu ladem (vedoucí ke snížení nabídky):

- tržby zemědělců se zvýší: $p_1 \cdot q_1 > p_0 \cdot q_0$
- sníží se užitek spotřebitelů (zaplatí za menší objem více peněz)
- spotřebitelské ceny se zvýší, jde o inflační impuls
- zvýší se průměrné hektarové výnosy
- neexistují dvojí ceny, není narušena alokační efektivnost ekonomiky

Slovníček

vládní politika > government policy
sociální zabezpečení > social security
efektivní trh > efficient market
tržní rovnováha > market equilibrium
mezní užitek a náklady > marginal utility and costs
přebytek spotřebitele > consumer surplus
přebytek výrobce > producer surplus
ztráta mrtvé váhy > deadweight loss
nepřímá daň > indirect tax
distorze zdanění > tax distortion
dotace > subsidy
cenový strop > price ceiling
minimální cena > price floor
Lafferova křivka > Laffer curve